

אמירת שבע ברכות מהוז לבית החתן

האם ניתן לברך שבע ברכות שלא בבית החתן? שאלת זו נדונה בעיקר בקשר למנהג הספרדים, ואין בית המדרש ללא חידוש.

בשלב ראשון אביא בתמצית את הדעתות והשיטות, ולאחר מכן מכך ננסה בקיצור נمرץ לבאר את המשקנה למעשה.

מקור הדין - במסכת סוכה (כה, ב). הגمرا אומרת שחתן פטור מן הסוכה, שכן "אין שמחה אלא במקום חופה". וכתבו בעלי התוס' והראשונים שם, שגם לגבי ברכת חתנים יש לומר שאין שמחה אלא במקום חופה, ואם כן אין לברך במקום אחר.

השו"ע (אה"ע סב, י) מביא שיטתה זו:

יש אומרים שם החתן יוצא מהופתו, אפילו כלתו עמו, והולכים לאכול בבית אחר, אין אומרים שם ברכת חתנים. והני מיili כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו, אבל אם הלך לגמורי בבית אחר וכל החבורה עמו, נעשה אותו בית עיר, גם שם נקרא חופה וمبرכן ברכת חתנים. וכן לעיתים שהולclin החתן והכלה לעיר אחרת, צריך לברך שם ברכת חתנים, אם הוא תוך שבעה (ואין דעתו לחזור).

א. אמירת שבע ברכות שלא במקום החופה

כדי להתייר לברך שבע ברכות במקום אחר יש לכוראה שלוש אפשרויות:

1. לדחות את בעלי התוס' מן ההלכה.
2. לומר שככל מקום שעושים שבע ברכות מוגדר במקום חופה.
3. להניח שחל שינוי בין ימי חיל זמננו.
נתיחס כאן בקצרה לכל אחת מהאפשרויות.

1. הראב"ז, הר"ן, המאירי וראשונים נוספים חלקו על בעלי התוס', ולפי הבנתם יש כאן דין מיוחד בסוכה, שלפיו חתן פטור ממנה כיון שיש שם פחות שמחה ואולי הוא כמצטער או עסוק במצווה שפטור מן הסוכה. אולם אין כאן התייחסות כללית לברכת החתנים, ואיתה אפשר לומר בכל מקום. התוס' הוכיחו את שיטתם מדברי הברייתא בכתובות שלפיה אמורים ברכת חתנים "בבית חתנים", אולם לפי הר"ן אמרה זו באה למעט בית אירוסין ולא מקומות אחרים. כאמור לעיל, השו"ע הביא להלכה את דברי הרא"ש המבוססים על התוס', וגם הרמ"א לא חלק עליו, וא"כ לכוראה פסקו כתוס'. ברם השו"ע פתח את הסעיף בלשון "יש אומרים", דהיינו אין מדובר על דין מוסכם. השדי חמד (בכללי הפסקים, כלליו השו"ע) מביא את דברי הסמ"ע שלפיהם במקום שהשוו"ע כותב "יש אומרים" ללא חולק - נראה שכך דעתו להלכה, וכך הסכימו רוב האחרונים. לאחר מכן כותב השדי חמד בשם השולchan גבוח שיש לחלק בין דין שהובא ב"ב"י ללא חולק (והסבירה שהשוו"ע מביאו בשם "יש אומרים" היא שראים אחרים לא הזיכרו דין זה) לבין דין שהובא ב"ב"י כדי השינוי במחלוקת - שאם הובא בשוו"ע בלשון "יש אומרים",

משמעותה זו לא נפסקה להלכה. לאור זאת יש מקום לספק בנידון דוידן כדי פסק השו"ע. ההבנה הפשטota באחרונים היא שדברי הרא"ש התקבלו להלכה. אף על פי כן חשוב כמובן לדעת שיש פוסקים אשכנזים וספרדים שחילקו על כך. המהר"ל (mobaa bat'eyz) סובב שرك בסוכה אין לבך, כיון שיש שם צער לחתן. כמו כן הכהנ"ג (מנזרלי הספרדים) כתוב שמנהגנו בדעת הרין.

2. הרא"ש כתוב כפי שmobaa בשו"ע:
אם הלק למורי לבית אחר וכל החבורה עמו - געשה אותו הבית עיקר וגם שם נקרא חופה
ומברכין ברכת חתנים.

מה נדרש כדי להגדיר את המקום החדש כ'מקומות חופה'? על כך כותב הב"י:
זה שכותב הרא"ש לפעמים שהולכים החתן והכללה לעיר אחרת צריך לברך ברכבת חתנים, אינו סותר מה כתוב בפסק התוס' פ"ק דכתובות (אות לא) כשהחתן הולך עם כלתו לעיר אחרת אין לברך אלא בבית חתנים, ע"כ - דאפשר דהטם מירוי שהולclin לעיר אחרת לטיל ולדעתם לחזור לביטם תוך זי' ודרהרא"ש בהולclin להתיישב ולדור באotta עיר אחרת. ואיפילו את'ל דפיגני, אין אהרא"ש סמכין, דפסוק מובהק הוא, וכ"ש שאותו פסק לא נמצא בתוס'.
כלומר, יש כאן שתי תירוצים לחלק בין הרא"ש לפסקי התוס'. לפי התירוץ הראשון, הרא"ש אמר את דבריו רק בנסיבות שהולclin בעיר אחרת ולדור בה. לפי התירוץ השני יתכן שהחabit שהרא"ש חולק על פסקי התוס', ואם כן אפשרו אם הוא עתיד לשוב לבתו, עדין יתכן שהabit השני יוגדר כמקומות חופה. כאמור, השו"ע פסק בזוgra"ש.
לשון הטור לכוארה נוטה לכך, שכן כתוב:

מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי חופה ולא במקום העשויל אקרואי בעולם.
כלומר שדיין זה בא למעט אקרואי בעולם. אולם אם קובעים במקום אחר סעודה לכבוד החתן והכללה שוב אין זה אקרואי ויכולו לברך.
גם בדברי הב"ח על אתר משמע שהרא"ש חולק על התוס', שלפי התוס' יש צורך דזוקא במקום מגוריהם של החתן והכללה, ואילו לפי הרא"ש כותב הב"ח:
כל מקום שהחתן והכללה אוכלים שם עם בני החופה, בית חתנים קריין ליה...
זהינו הבעיה בסוכה שההילכה לשם לא נועדה לצורך שימושה אלא לצורך מצוות סוכה, ויתכן אף שיש בזו צער לחתן. אולם אם הולכים למקום לצורך השימוש הרי זה נחשב בבית חתנים. בענין זה מפורש גם בדברי הט"ז על אתר בחלק הראשוני של דבריו ובאחרונים רבים ואכמ"ל. ברור לכוארה, שגם לדעה זו, אם החתן והכללה הולכים לאכול במסעדת או ללוון במלון ואנשים (איפילו מקרים שלהם שנקלעו לשם) רוצים לברך שבע ברכות, אינם רשאים. כמו כן אם לא קובעים מקום אלא יושבים לאכול באמצעות טויל לשם סתם בדרך, לא יוכל לברך, שהרי זוקקים למקום המועד לשמחת החתן והכללה.

3. גם אם נאמר שישית הרא"ש והשו"ע כתוס' שיש רק בית חתנים אחד שהוא ביתו של החתן, סוברים חלק מהאחרונים שדיין זה השתנה בזמןנו. ראשון להם - דברי הט"ז על אתר. לדבריו, בזמן חז"ל והראשונים היו עושים - מבנה ומקום מקושט מיוחד בבית - ולכן היה שיין לדבר על מקום השימוש. אולם כמובן, כשהחופה היא רק הכלונסאות שמספרקים אותם מיד לאחר מכן, אין הבדל בין בית החתן לבתים אחרים:
...וקראו אני ע"ז ושמחה מה זו עושה בבית זה טפי מבטחים אחרים.

כגון זה כתבו מספר אחרונים, ובהם ערוה"ש, שבימינו אין הבדל בין בית החתן לבתים אחרים.

ראינו אם כן בקצרה שלוש סיבות מודיעں ניתן לומר שבימינו יכולים לברך שבע ברכות בכל מקום שקבעו שם טעודה לבבז החתן והכלה. לעומת זאת בילוקוט יוסף (שבע שמחות יז, ו) שהמנהג שכותב מרן נהוג גם בזמןנו, לעומת זאת בילוקוט אל"ו, כתוב בילוקוט יוסוף (שבע שמחות יז, ו) שהמנהג שכותב מרן נהוג גם בזמןנו, ולכן ההלכה פשוטה היא שאין לברך במקום אחר.

ב. השיטות בפסיקת ההלכה

עליה להציג שההלכה זו בשו"ע אינה חדשה שנוסה בחלוקת בין מרן לבין הרמ"א, וכאמור מקורה בתוס', במרדכי ובאור-זורי. גם הט"ז לאكتب את דבריו דזוקא לשיטת הרמ"א או האשכנזים, אלא ביאר כך את הדין כולו, כולל את דברי הרא"ש שאوتם ציטט השו"ע, כך שביסוד הדברים אין מקום לחלק בין אשכנזים לספרדים. עם זאת למעשה הפסוקים המחייבים בכך תולמים עצם בפשט דברי השו"ע, ומסתמכים עיקר על מנהג הספרדים לפסוק בשו"ע. לפי הבנתם, הט"ז והפסוקים האחרים שאינם מחייבים לשו"ע יכולים להשרות לעצם להמציא חילוקים ולסתות בדברי השו"ע, אולם הספרדים אינם יכולים לסמן על כך.

גם בין הספרדים יש פוסקים וביבים הסוברים שניתן לסמוך על הט"ז ועל שינוי הדורות, ובهم הכנסת האגדולה ורבי חיים פאלגי וכן בדורנו דעת מוויח הרב חיים זוז הלו, הרב משאש וכן במשנת שלמה שלוש ועוד. ואלו דבריו של הרב מאיר מזוז (מובא בהערה בשו"ת שואל ונשאל ח"ג, אה"ע סי' תלח):

נראה דמצד זה שאינו בית החתן לא Aiיכפת ליה. ומשיע לעדות נכדו מהרנן"ך הי"ז... וכן שמעתי... מהרב מאיר אمسلم הי"ו, שהרה"ק ר' ישראל אבוחצירא זצ"ל בירך לו זו ברכות בbijito בנטיבות... ולא היה בית החתן, ושכן נוג גם בעורה"ג ר'ם אבוחצירא זצ"ל, ושכן דעת יבדלי"א הגרא"ש משאש נר"ו, ושוב פגשתי את הגרא"ש משאש נר"ו ואישר את הדברים ואמר שכותב תשובה על זה ותודפס באור תורה.

עד כאן הבאתי בקיצור נمرץ את השיטות, ומכאן נחזי לנו איזה דרך ישכנן אור.

ג. הכרעת ההלכה

1. נניח שאכן התקנה הייתה לברך בבית החתן. האם מי שברך במקום אחר מברך ברכה לבטלה?

בדומה לכך כתב הרא"ש (כתבות פ"א סי' יג):
ויש מקומות שבשבת אחר סיום התפלה מלאוין כל הקhal את החתן עד ביתו ואומרים שם שבע ברכות, ואומרים, מפני שלא היו שם רוב הקhal ביום הששי וביום השבת כולל מצוין שם. ושאלו את רב האיי על מנהגם, והשיב שאינו מנהג יפה אלא אישור בדבר, שהרי אמרו: מברכין ברכת חתנים כל שבעה והוא שבאו פנים חדשות.

דברי רב האיי טועונים ביאור. ממה נפשך: אם יש מקום לברך - שיברכו, ואם לאו - מודיעין אישור בדבר?

נראה לכוארה שבע הרכות הן ברכות שבת, ולפיכך הן ראויות להיאמר בכל מקום שיש שמחת חתן וכלה. מסיבות שונות העדיפו חכמים שהדבר יעשה בסעודה, אולם לדעת רב האיי אין זה מעכב, וכן אין לדבר על ברכה לבטלה. למה הדבר דומה? לברכת יישוב בסוכה! שיטת הרמב"ם

היא שمبرכין אותה בכל עת שנכנסים לטוכה, ואילו החולקים עליו דרישים סעודה. אולם הסעודה לפי פוסקים רבים אינה הסיבה לברכה אלא הזמן המתאים ביותר לברך אותה.

בדומה לכך כתוב המשנה ברורה (ס"י תרלט ס"ק מח) לענין ברכת 'ליישב בסוכה':
ומתענה בסוכות או שאין דעתו לאכול פת באותו יום, אז **לכו"ע כל אימת שיצא יציאה גמורה חייב לברך**; דזוקא כאשר כל פת של להנהו פוסקים שمبرך על עיקר חיוב הסוכה וופטור כל הדברים הטפלים, אבל כשאינו אוכל לא שייך זה.

זהיינו הסעודה היא המוגרת הנוחה ביותר לקיום המצווה, אולם אם אין סעודה עליו בכלל אופן לברך.

לכורה אפשר להסביר כך גם את דברי רב האי. חיוב שבע ברכות נובע מעצם שמחת חתן וכלה ומונחות פנים חדשות בה. המוגרת העדיפה לשבע ברכות היא הסעודה, ולכן הבאים מבית הכנסת לא יברכו. אמנם אם בירכו לא עברו איסור, שהרי סוף סוף יש כאן שמחת חתן וכלה ואין זו ברכה לבטלה.

וכך מסביר הבהיר את דברי רב האי:

...כלומר שאין לומר דהו ברכה לבטלה כיון שمبرכין שלא בשעת סעודה, הא ליתא, שהרי

אמרו בסתם מברכים ברכות חתנים כל ז' והוא שבאו פנים חדשות... אלא שאין מהגיפה,

דראי היה לברך ז' ברכות בסעודה, שאז אכן ריבוי שמחה.

דברים אלו שנאמרו לגבי סעודה ראויים גם לגבי מקום השמחה. גם אם נאמר שלכתהילה ראוי לומר שבע ברכות דזוקא בבית החתן, הרי שכיוון שיש פנים חדשות ומברכים בסעודה לכבוד החתן והכלה אין כאן חשש ברכה לבטלה.

לפי תפיסה זו, לכורה במצוות הקיימת שבה אם נגביל את אמרית הרכות בבית החתן האפשרות לומר ברכות אלו תצטמצם מאוד, יש לומר שモתר אפילו לכתהילה לאומרים במקום אחר, וכדברי המשנה ברורה בדיון מישתענה בסוכות.

2. נקודה נוספת שיש לדון בה היא מה夷עו הנוהגים כמנהגי הספרדים, כאשר הם חלק מקהילת שרובם נהגת כמנהגי האשכנזים. בדרך כלל מקובל לומר שכל אחד ינהג כמנהגו וכן זה מה שמוס "לא תתגוזדו", שכן הדבר דומה לשני בתי דין בעיר. ברם נראה שדברים אלו אינם נכוןים כאשר מדובר על הנהגה אישית; אולם כאשר מדובר על דבר הנוגע לציבור, הנהגה היא לפני הרוב. משל לדבר: המשמש כשליח ציבור חייב להתפלל בנוסח הרוב, שהוא הקבוע באותו המקום (לפחות בחזרת הש"ץ). בעניין שבע ברכות דנו הפוסקים אם יש לראות זאת כחייב על כל אחד ואחד, או רק על הפנים החדשנות, או שיש לראות זאת כחייב כלל על הציבור המשותף. שאלת זו נוגעת למשל לאדם המשותף בסעודות החתונה וצריך לחתת לפניו סיום הסעודה: האם ראשאי לעזוב טרם אמרית שבע הרכות? ומכל מקום לעניינינו, אם נבין שחוות שבע ברכות הטעונה עשרה היא אכן על הציבור, יש בהחלט מקום לומר שברכוות אלו הנהגה באותו המקום יקבע ולא הנהג האיש, ולפיכך במקומות כזו אין לחלק בין חתן ספרדי לאשכנזי. לא אריך בណודה זו, שכן גם בנסיבות נראיה לי שהספרדים צריכים לברך בכל מקום כפי שיווהר להן.

3. **במסקנת הדברים יש לומר כן:** השוער הביא את דברי הראי'ש בלשון "יש אומרים", ולכן יש להסתפק אם כוונתו לפ██וק כך באופן מוחלט. גם אם נאמר שכך פ██ק, טען הט"ז שהראי'ש יודה בסעודה הנערכת במיוחד לצורך החתן והכלה שם היא נחשבת כבית חתנים.

נקודה נוספת שהביאה הט"ז: בימינו אין בכלל מושג "בית חתנים", ולכן לכיו"ע ניתן לברך בכל מקום. דברי הט"ז התקבלו על ידי רובם של האחראונים, וגם הנוהגים כמרן יכולים לנוהג כך, שהרי לא בא לחלק על השוו"ע אלא לבאר את ההלכה. נקודה נוספת נוספת כאנן: שגם למ"ד שיש לברך בבית החתן, אין לראות ברכה במקום אחר כברכה לבטלה שמננה אלו כה חשובים.

בנתונים אלה, כדי להרבות בשמחת חתן וכלה, יש לומר שניין לברך בכל מקום ללא פקופוק.

4. מול זה עומדת הטענה שכך המנהג: שלא לברך במקום אחר. דהיינו, הפסיכה שלא לברך אינה מסתמכת רק על הבנה בשוו"ע אלא על מנהג קיים, למדך שזו ההבנה שהתקבלה להלכה. אכן, לי היה זה מנהג ברור, כי עתה החristol, שהרי המנהג הוא יסוד גדול בפסיקת ההלכה.

אולם כבר לעיל הבנו מגודלי הספרדים הסוברים שאין מנהג כזה. וחפשי בכתביהם מצאתי שכתיו שמנ Hag זה הוא מנהג ירושלים, ולכן אין להסתמך על הכתובים שבמקרים נהגו לברך גם שלא בבית החתן. אלא שמדובר טענה זו אינה מוסכמת. בקובץ מקבציאל גילוון כד, כותב הרב הילל ראש ישיבת אהבת שלום דברים בדברנות בענין זה (הציגות בדילוגים): הרוי המנהג בק"ק הספרדים משך הדורות היה לברך בכל מקום שאוכלים ושמחים עם החתן והכללה. וכן כתוב להדיא הכהנ"ג ובשוו"ת הרב"ך ובפחד יצחק ובשו"ת פועלות צדיק שכן נהגו במקומן, וכן מוכח מספר חינא וחיסדא. וכן מוכח מדברי הגור"ח פלאג'י ובסידור בית עובד, ולא הזכירו שיש מנהג בתרא איפכא, וכידוע ומפורסם על הרבה הhiloth של ספרדים, וכן נוהגים היوم בהרבה הhiloth בני ספרד בעולם וגם בארץ ישראל ובירושלים עיה"ק. וכבר מילתי אמרה שמשמעות דמנהga הספרדים בירושלים הוא שאין מרכיבן ברכות חתנים כאשר סודדים מוחץ לבית החתן דאין בשטחה זו ממש, דלא מפני שהורה חכם אחד לשומעி לקחו כן יקרא שזהו מנהג ירושלים...

נמצאו למדים א"כ שגם הטענה שכך המנהג אינה מוסכמת. החובה לקבל את הכרעת המנהג היא רק במנาง המוסכם על כולם. אך אם ישחלוקת אם בכלל קיים מנהג כזה, הרי שמנาง זה מאבד את תוקפתו; ואם כן חוזר הדין לקדמותו שיש להורות כדורי הט"ז ורוב האחראונים. על כן לעני"ד נראה פשוט שום חתן וכלה ספרדים יכולים לזכות בשפע הברכות בכל סעודת הנערכת לכבודם בכל מקום.

